

ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ *
Երևանի պետական համալսարան

Հողվածում քննարկվում են իրավական պետության և ժողովրդավարության իրավական ամրագրման հայեցակարգային հիմքերն ու պրակտիկ դրսևորումները, որոնց միջև ծագում են բազմաշերտ համակարգային հակամարտություններ: Դրանց կանխարգելման և լուծման կառուցակարգի բացակայությունը առաջացնում է ոչ միայն խրոնիկ լարվածություն, այլև բախումների մեծ հավանականություն՝ տեղափոխելով այդ հակամարտությունները ավելի խորը և, համապատասխանաբար, ծայրահեղ մակարդակ, որն ամբողջովին ձևափոխում է ոչ միայն միջազգային հարաբերությունների, այլ ներպետական համակարգի իրավական բնույթն ու հյուսվածքները:

Այդ հակամարտությունները բացահայտում են հիմնախնդիրը տարբեր հարացույցներով ներկայացնելու մեթոդաբանությամբ: Համակարգային հակամարտությունը ընտրված է որպես մեթոդաբանական հիմք՝ նկարագրելու այն շեղումները, որոնք դրսևորվում են ժողովրդավարական պետության գործառնական ժամանակ: Նույն տրամաբանությամբ հողվածում գուցահեռաբար ներկայացվում են նաև համակարգային հակամարտությունները միջազգային իրավունքի համակարգում: Համակարգային հակամարտությունների հաղթահարման կառուցակարգ է դիտարկվում սահմանադրականության սիստեմատիկական՝ որպես իրավական ձևաչափ և հիմնարար սկզբունք, որը ոչ միայն հստակորեն սահմանում է պետության և իրավական համակարգի որակի չափանիշները, այլև վեր է հանում գործառնական շեղումները: Միևնույն ժամանակ ներկայացվում են իրավական պետության և ժողովրդավարության համակարգային հակամարտությունների ծագումնաբանությունը և աստիճանակարգումը, որոնք հնարավորություն են ընձեռում բացահայտելու դրանց էության պատճառահետևանքային կապը:

* **Վարդան Այվազյան** – իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ, ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի վարիչ

Вардан Айвазян – кандидат юридических наук, доцент, заведующий кафедры конституционного права ЕГУ

Vardan Ayyvazyan – Candidate of Law, Associate Professor, Head of YSU Chair of Constitutional Law

Էլ. փոստ՝ vardanayvazyan@ysu.am. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3321-5406>.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Ստացվել է՝ 28.01.2024

Գրախոսվել է՝ 09.02.2024

Հաստատվել է՝ 17.05.2024

© The Author(s) 2024

Բանալի բառեր – համակարգ, հակամարտություն, իրավունքի էություն, ժողովրդավարություն, իրավական համակարգ, սիստեմատիկական, սահմանադրականություն, միջազգային իրավունք, պետություն, ժողովուրդ, հասարակություն

Նորագույն պատմության վերջին ժամանակահատվածը կարելի է բնութագրել հետևյալ կերպ. Երկիր մոլորակը աշխարհակարգի կառուցվածքի առումով մտել է ծայրահեղ հակամարտության փուլ:

Հակամարտության կանխարգելման և լուծման կառուցակարգի բացակայությունը առաջացնում է ոչ միայն խրոնիկ լարվածություն, այլև մեծ բախումներ՝ տեղափոխելով այդ հակամարտությունը ավելի խորը և ծայրահեղ մակարդակ, որը ամբողջովին ձևափոխում է միջազգային հարաբերությունների համակարգի իրավական բնույթն ու հյուսվածքները:

Անտարակույս, միջազգային հարաբերությունների իրավական կարգավորման շրջանակներում որպես հակամարտության կանխարգելման և լուծման օպերացիոն մեխանիզմ պետք է հանդես գա միջազգային իրավունքը, որը պետք է գործառավորի բացառապես իրավունքի գերակայության սկզբունքի հիման վրա:

Վերոշարադրյալի ապացույցն է այն, որ միջազգային հարաբերությունների կարգավորման միասնական համակարգը անունակ է ոչ միայն պահպանելու հավասարակշռությունը ներպետական և Մերձավոր Արևելքի տարածաշրջանային մակարդակներում, այլև խրախուսում է առանձին պետությունների հանցավոր վարքագիծը: Ասվածի վառ օրինակը ՄԱԿ-ի մշտադիտական առաքելության բացահայտ ցինիկ արձանագրումն էր, թե Արցախի հայությունը առանց որևէ բռնաճնշումների և գոյութենական սպառնալիքի ինքնակամ լքել է հազարամյակների իր բնօրրանը¹:

Առաջին հայացքից կարծես թե գոյություն ունի ՄԱԿ-ի կանոնադրություն, բազում միջազգային իրավական փաստաթղթեր, որոնք կոչված են ապահովելու մարդու տարրական բնական իրավունքներն ու ազատությունները, ինչպես նաև ապահովելու արդարությունն ու հավասարությունը մոլորակի վրա:

¹ Քաղաքի այն հատվածներում, որտեղ թիմն այցելել է, քաղաքացիական, հասարակական ենթակառուցվածքներին, ներառյալ հիվանդանոցներին, դպրոցներին և բնակարաններին, ինչպես նաև *մշակութային և կրոնական կառույցներին* վնաս հասցված չէ: Ոչ մի խանութ բաց չի եղել: Առաքելությունը նկատել է, որ Ադրբեջանի Հանրապետության կառավարությունը պատրաստվում է վերսկսելու քաղաքում առողջապահական ծառայությունների և հիմնական որոշ կոմունալ ծառայությունների գործունեությունը: *Թիմը համայնքների ներկայացուցիչներից տեղեկացել է, որ Ղարաբաղում մնում է 50-ից 1000 էթնիկ հայ. Առաքելությանը զարմացրել է, թե որքան անսպասելիորեն է տեղի բնակչությունը լքել իր տները, և այն տատապանքները, որոնց առերեսվել է այս փորձության ընթացքում: Թե՛ հարցված տեղի բնակչության, թե՛ մյուսների կողմից առաքելությունը որևէ տեղեկություն չի ստացել վերջին հրադարձից հետո խաղաղ բնակիչների նկատմամբ բռնությունների [կիրառման] մասին: Առաքելությունը չի նկատել գյուղատնտեսական ավերված ենթակառուցվածքներ կամ ճանապարհին սատկած կենդանիներ:* Մանրամասն տե՛ս <https://www.amerikayidzayn.com/a/7293759.html> համացանցային հղումը 30.11.2023 ի դրությամբ:

Սակայն իրողությունն ամենևին չի համապատասխանում այդ փաստաթղթերի տրամաբանությանը: Որտե՞ղ է անհրաժեշտ փնտրել երևույթի պատճառները:

Մարդու տարրական էկզիստենցիալ իրավունքների ապահովման համար անհրաժեշտ է բացահայտել «մարդ» և «իրավունք» երևույթների էությունը՝ կիրառելով համալիր մեթոդաբանություն, այսինքն՝ այդ երևույթները դիտարկել հենց բնական իրավունքի տրամաբանության շրջանակներում: Այսպես, «մարդ» հասկացության և իրավունքի համատեղ գոյությունը ենթադրում է, որ մարդը համարվում է բնականության օրինաչափություններով գործող տիեզերքի բաղկացուցիչ մաս և պետք է գտնվի որոշակի իրավահարաբերություններում, որոնք համակարգային հիմքերի վրա բնություն-մարդ հարաբերությունների շրջանակներում սահմանում են տիեզերքի և նրա օբյեկտների հետ մարդու փոխգործակցությունը: Իրավունքի և մարդու համատեղ գոյությունը հակառակ պարագայում դիտարկելիս կխաթարվի տիեզերքի կարգավորվածության հարացույցը՝ վերացնելով տիեզերքի գլոբալ բանականության սկզբունքը կամ լավագույն դեպքում տեղ հատկացնելով բանականությանը իրավիճակային կարգավորվածության մակարդակում: Կանտի դասակարգմամբ՝ դա մաքուր բանականության չեղարկումն է՝ թողնելով միայն պրակտիկ բանականությունը, կամ պրակտիկ բանականությունը գերիշխում է տեսականին², իսկ վատագույն դեպքում քառսը հռչակվում է որպես տիեզերքի գոյի հիմնական սկզբունք: Այս տեսակետն էլ ձևավորում է պոզիտիվ իրավունքի հարացույցը, որն անընդունելի է:

Բոլոր դեպքերում մարդն իր փաստացի գոյությամբ դատապարտված է հավաքական գոյի շրջանակներում արտաքին աշխարհի այլ օբյեկտների հետ համակարգային հարաբերությունների:

Նույնիսկ անհատական գոյի ձևաչափում տեղի է ունենում փոխհարաբերություններին աշխարհի օբյեկտների հետ, որոնք անպատճառ համարվում են մարդ-բնականություն հարաբերությունների ենթահամակարգ և ենթարկվում են բնականության օբյեկտիվ օրինաչափություններին, որոնք սահմանում են ներքին աշխարհի գործառավորումը:

Այս երկու ենթահամակարգերը փոխկապակցված են և համարվում են միասնական ամբողջականության մասեր, և հետևաբար պետք է գտնվեն միասնական սահմանադրական ամրագրման իրավասության ներքո:

Շենց մարդու բովանդակային ամբողջականությունն է հանդես է գալիս որպես սահմանադրական օբյեկտ՝ սահմանելով բազիսային ածանցյալ բովանդակությունները, որոնք ձևավորում են մարդու երևութաբանությունը տիեզերքի գործառավորման բնական ընթացքում՝ որպես հատուկ երևույթի, որին վերագրվում են կյանքի, ազատության և երջանկության իրավունքները:

² Տե՛ս **Կանտ**. Критика чистого разума, Издательство Наука, М., 1999, էջ 52-54:

Այդ ամբողջականության խաթարումը ունահարում է դրանցից յուրաքանչյուրի իրավակերպությունը (правосообразность) և նախադրյալներ է ստեղծում համակարգային հակամարտության ծագման համար, որում մասնավոր կյանքի, անհատական երջանկության և ազատության իրավունքները, որպես ներքին աշխարհի օբյեկտներ, հավաքական գոյի իրավասահմանների (правоустановками) հետ հակադրության մեջ են մտնում այնպիսի համակարգային օբյեկտների շրջանակներում, որպիսիք են ժողովուրդը, հասարակությունը, պետությունը:

Փամանակակից Եվրոպայի ամենաինքնատիպ քաղաքական փիլիսոփաներից մեկի՝ Էնտոնի Դե Յասսիի «Պետություն» աշխատությունը սկսվում է հետևյալ հարցադրմամբ՝ «Ի՞նչ կանեիք, եթե լինեիք պետություն»³: Եթե այս նախադասությունը փոխենք «Ի՞նչ կանեիք, եթե լինեիք ժողովուրդը» հարցադրմամբ, ապա պատասխանը կլիներ հետևյալ պոստուլատը, որն էլ կազմում է ժողովրդաիշխանության սիստեմատիկական.

Ժողովուրդը պետք է պատասխանատու կերպով և միանշանակորեն գիտակցի, որ իր գոյատևումն ու կենսագործունեությունը չեն կարող ունենալ ոչ համակարգային բնույթ և գտնվել անկառավարելի ինքնաձևավորման ռեժիմում և գլոբալ քաղաքակրթական էկզիստենցիալ համակարգի շրջանակներում, որպես մարդկության բաղկացուցիչ մաս՝ նա պետք է կյանքի կոչի համաշխարհային հանրության հավաքական գոյը՝ իրավական կարգավորման համարժեք գործուն կառուցակարգերով:

Վերը նշված պոստուլատի ընդունման պարագայում ժողովուրդը հանդես է գալիս որպես ներունակ իրավագիտակցությամբ օժտված բանականության կրող, որի հիման վրա գործի են դրվում իրավագենեզը և իրավաձևավորման գործընթացը, որում ձևավորվում է ժողովրդի՝ որպես էկզիստենցիալ համակարգի շրջանակներում իրավական ամրագրման օբյեկտի իրավասուբյեկտությունը: Այս դեպքում իրավական մետրիկական կառուցակարգվում է բանականության առկայության պարտադիրության սկզբունքի հիման վրա, համակարգի՝ որպես ցանկացած գոյի սուբստանցիալ հիմքի օբյեկտիվ սկզբի և համակարգայնության՝ որպես հասարակության գոյության ձևի պարտադիր հատկության, որը հանդես է գալիս որպես լեգիտիմության առաջնային դրսևորում հիմնակառուցման (constitution) շրջանակներում: Լեգիտիմությունը որպես իրավական չափանիշ գործի է դնում ինչպես ժողովրդի, այնպես էլ համաշխարհային հանրության՝ որպես իրավական օբյեկտների իրավաբանական կարգավիճակը ամրագրող սահմանադրականության ակտը:

Առանձին վերցրած պետականության տիրույթում դիտարկելիս այս պոստուլատը ուժի մեջ է մտնում ժողովրդի կամահայտնության միջոցով: Այստեղ ժողովուրդը հանդես է գալիս որպես հասարակության էկզիստենցիալ համակարգի հայեցակարգային մոդելը հաստատող ներունակ իրավունքի կրող: Այդ

³ Энтони де Ясая, Государство. Москва: Челябинск: ИРИСЭН, Социум, 2016, с. 13.

մոդելը միանշանակ ձևականացման մակարդակում լիարժեքորեն առարկայական նկարագրում և բացահայտում է արժեհամակարգը՝ որպես իրավական ամրագրման օբյեկտ, որի հիման վրա պետք է մշակվի արդեն էկզիստենցիալ համակարգի գործառական մոդելը, գործի դնելով իրավական տարածությունը, որում պետք է տեղավորվեն ինչպես հասարակությունը, այնպես էլ վերջինիս կողմից հիմնադրվող պետությունը (իր գործառական առաքելության և լիազորությունների իրավաբանական ամրագրմամբ), ինչպես նաև համալիր հասարակական գործընթացների իրավական կարգավորման համակարգը:

Ժողովուրդը պետք է ունենա կամք և գործառական ունակություն՝ կառուցելու իր էկզիստենցիալ համակարգը՝ որպես համալիր տեխնոլոգիական գործընթաց, որը ներառում է բոլոր ենթահամակարգերի կառուցումը, որոնց համակարգային փոխգործակցության արդյունքում ապահովվում է հասարակության ներդաշնակ ու հավասարակշռված գործառական էկզիստենցիան ինչպես ներպետական ու ազգային, այնպես էլ վերպետական և վերազգային մակարդակներում:

Այս պոստուլատի ընդունումը նշանակում է, որ ժողովուրդը, արդեն ունենալով համարժեք իրավագիտակցություն և ինքնագիտակցություն՝ նույնականացնելու իրեն որպես բանական գոյի (բարձր կազմակերպված բանականության կրողի բնական իմանենտ իրավասուբյեկտություն), ճանաչելով համակարգային մակարդակում իր էկզիստենցիայի կառավարման անհրաժեշտությունն ու օբյեկտիվ բնույթը, որպես ֆունկցիոնալ-ակտիվ արարող, ստեղծագործող, պարտականություն է ստանձնում կառուցելու էկզիստենցիայի համակարգ ֆունկցիոնալի իրավասուբյեկտության ձևաչափում:

Այս մակարդակում «ժողովուրդ» և «համաշխարհային հանրություն» իրավական օբյեկտները, ունենալով կյանքի և գոյատևման սահմանադրական իրավունք, արդեն որպես ֆունկցիոնալներ ծանրաբեռնվում են իրենց ճակատագրի և կենսապահովման համար պատասխանատվությամբ՝ դրանով իսկ ավարտելով լիարժեք իրավասուբյեկտության ակտը: Այդպիսով տեղի է ունենում իրավունքի ֆունկցիոնալ գործողության տարածականագոյացումը: Այսինքն՝ տեղի է ունենում իրավունքի օնտոգենեզ՝ որպես իրավունքների և պարտականությունների սինթեզ միասնական ամբողջում, որի արդյունքում գործառականորեն իրացվում է իրավագոյացումը, քանի որ արդեն առկա է ինչպես իրավունքի կառուցվածքը, այնպես էլ դրա կրողը, որի դերում հանդես է գալիս սուբյեկտը: Այդպիսով համակարգագոյացումը ձեռք է բերում իրավական բնույթ իրավական օբյեկտի հատկության, համապատասխանաբար և իրավական բովանդակության պարտավորվածության, կարգավորվածության և կառավարելիության կազմվածքով ստեղծվող համակարգի շրջանակներում:

Նման դրվածքում դիտարկվում է նաև երրորդ՝ սահմանադրական ակտը՝ եզրափակելով իրավագենեզի ամբողջականության սիստեմատեխնիկական

կառուցվածքը, գործի է դրվում իրավունքի օպերացիոն գործողության տարածությունը՝ դրանում տեղադրելով պետությունը՝ որպես իրավական օբյեկտ տեխնիկական ընթացակարգային մակարդակում՝ հիմնական օրենքի ընդունման իրավաբանական կանոնակարգի շրջանակներում:

Հավաքական գոյի շրջանակներում մարդու գոյության սկզբունքի գիտակցումը պետք միտված լինի այն բանին, որ յուրաքանչյուր մարդ ունի կյանքի իրավունք: Հետևաբար, պետությունն ունի պարտականություն ապահովելու քաղաքացիների կյանքի անձեռնմխելիությունը՝ որպես վերջիններիս բազային և առաջնային իրավունք: Առանց նման գիտակցության հասարակության իրավագիտակցության ինստիտուտը կլինի ոչ լիարժեք՝ քաղաքացիների կողմից գիտակցական մակարդակում իրենց իրավունքների ու պարտականությունների չընկալման ռեցիդիվով:

Մասնավորապես այդ ասպեկտն էլ համարվում է անկատարության և երբեմն նաև անկոնֆլիկտ իրավական կարգավորման համարժեք համակարգի ստեղծման անհնարինության պատճառական մակարդակը: Օրինակ՝ միջազգային իրավունքի համակարգի ճգնաժամը, երկմակարդակ սահմանադրության գործառնավորումը վերագրային, դաշնային մակարդակներում և իրավունքի գործողությունը ինքնավարության մակարդակում՝ ինքնիշխանության այս կամ այն մոդելով:

Բացասական պատասխանը, այսինքն՝ իրավական պոստուլատը չընդունելը, գործի է դնում անհամակարգայնության թույլատրելիությունը, որի արդյունքում հնարավոր չի դառնում գոյատևման ներդաշնակ ու հավասարակշռված էկզիստենցիալ համակարգի կառուցումը, կամ նեղացվում է համակարգագոյացման դրվածքը ժողովրդի այն անդամների շահերի իրավիճակային պայմանավորվածությունների ձևաչափում, որոնց դիրքորոշումները հնարավոր չէ անտեսել ուժի իրավունքի տեսանկյունից:

Այս դրվածքի պայմաններում առաջանում է իրավունքի համակարգագոյացման համակարգային հակամարտություն, որում հնարավոր չի լինում կառուցել իրավունքի համակարգ, որն ապահովի իրավունքի գերակայության սահմանադրական սկզբունքը, և որի պայմաններում իրավագոյացման սուբստանցիալ հյուսվածքները փոխարինվում են վարքագծի կանոնագոյացմամբ, որը դուրս է լեգիտիմության իրավական մետրիկայից, փոխարինելով իրավական իմպերատիվը (սահմանադրական իրավական լեգիտիմության օբյեկտիվ բնույթը) որոշում կայացնող ուժային խմբի բռնապետական թելադրանքով, ինչի արդյունքում ժողովուրդը կորցնում է իր բարձրագույն իշխանությունը:

Իրավական համակարգի նման սիստեմատեխնիկայի արդյունքում իրավունքի գործողությունը գործի է դրվում ակտիվ իրավասուբյեկտության հարացույցի ձևաչափում: Այս պարագայում ընդունվում է պետության՝ որպես ակտիվ գործող սուբյեկտի հանդես գալու թույլատրությունը, որը հետապնդում է սեփական շահերը, որոնք հակադրվում են և փոխադարձաբար բացառում են պետականության մոդելը, հիմնված քաղաքական-փիլիսոփայական

հայեցակարգի վրա, որի համաձայն՝ «պետությունը «պասիվ գործիք է», որը ծառայում է բացառապես ժողովրդի շահերին ամբողջությամբ: Հասարակության ինքնագիտակցության ոչ բավարար մակարդակի պարագայում վերը նշված իրավիճակը սահուն կերպով վերաճում է ամբոխավարության, երբ իշխանության մի թևը կամ մարդկանց խումբը սեփականաշնորհում է ժողովրդաիշխանությունը՝ օգտագործելով բնակչության գայրույթը և հասարակության դժգոհությունը, որպեսզի ճնշում գործադրելով իշխանության մյուս թևերի նկատմամբ՝ յուրացնի ամբողջ իշխանությունը:

Այս տարբեր հայեցակարգերի իրավական բովանդակությունը տարբեր է և անհամադրելի, որոնց սահմանադրական էությունն ու բովանդակությունը տարբեր են: Պետության սուբյեկտության ակտիվ մոդելի դեպքում սահմանադրաիրավական կարգավորումը իր մեջ կրում է եզրութային հայեցակարգային հակամարտություն, որը *վերացնում է իրավունքի էությունը* և փոխարինում է այն *համապարտադիր կանոններով*, իրավագոյացումը՝ կանոնագոյացմամբ, պարտավորության ինստիտուտը՝ հարկադրական կանոնակիրառմամբ: Պետության օպերացիոն գործառնական տեսանկյունից դա կարող է լինել աննկատ, քանի որ իրավունքի դրսևորման իրավակիրառ մակարդակը «իրավունք չունի» քննարկել կամ սահմանել արդարադատության արդարության չափանիշները, որպես ֆունկցիոնալ իր գործադիր բնույթի բերումով պարտավոր է պահպանել «համապարտադիր վարքագծի կանոնները»:

Արդյունքում նշմարվում է պետականագոյացման համակարգային հակամարտություն. այսինքն՝ պետականության մեթոդաբանական բազիսը և պետության գործառնական օպերացիոն բազիսը, որը դիտարկվում է քաղաքական փիլիսոփայությունից դուրս, նեղացվում է տնտեսագետների մոտեցման շրջանակներում, որոնք պետությունը դիտարկում են որպես բիզնես սուբյեկտ, որպես ունիվերսալ կոնստրուկտիվ, միայն պետության դեպքում է, որ վերջինս ձգտում է առավելագույնի հասցնել ոչ թե շահույթը, այլ իշխանական լիազորությունների ծավալը՝ դրանք օգտագործելով սեփական վերջնական նպատակներին հասնելու համար, ինչպիսին որ նրանք չլինեն:

Նման համակարգային հակամարտության պայմաններում ձևավորվում է համակարգային ռեցիդիվ, համաձայն որի՝ ամեն ինչ դիտարկվում է օգուտի շրջանակներում: Պետության դիսֆունկցիան հանդես է գալիս որպես իրավական էության փոխարինման արդյունք, որտեղ էկոնոմիկան չի բխում պետականության աստիճանակարգային կառուցվածքից՝ որպես հասարակական կառուցվածքի համակարգի, այլ ընդհակառակը՝ պետությունը հանդես է գալիս որպես օգուտի տնտեսական կոնստրուկտիվի մասնավոր դեպք: Պետության էության նման գաղափարախոսական իրավասահմանման արդյունքում, որպես պարտավորության անվիճելի և առաջնային սահմանադրական առարկա, էկոնոմիկան փոխարինվում է ժողովրդի և պետության միջև առևտրով, որոնք ունեն օգուտի տարբեր ոլորտներ:

Նման դասավորվածությամբ «պետության հիմնական գործիքը համարվում է այս կամ այն խմբի հպատակների սատարման գրավումը նրանց օգտին ուրիշներից զավթած հարստության վերաբաշխման» միջոցով...

Այս պարագայում պետությունը պարփակվում է քաղաքական իշխանության ներքին բնույթի մեջ՝ ունենալով կենտրոնական նպատակ և խնդիր՝ ցանկացած միջոցով փոփոխվող հանգամանքների պայմաններում ապահովել իշխանության համակարգի հավերժությունն ու անխափանությունը, սահմանելով այն ուղին, որով զարգանում են կառավարման ձևերը, այլ ոչ թե ուղին է սահմանվում այդ ձևերով: Սա սահմանադրականության համակարգային հակամարտության թաքնված ռեցիդիվ է, երբ սահմանադրությունը գրվում է կամ փոփոխվում է հարմարավետ կառավարման ձևի համար, այլ ոչ հակառակը, որ կառավարման ձևը և հասարակական համալիր գործընթացների կառավարման համակարգը բխեցվում են պարտավորության (долженствование) սահմանադրական կարկասից, որն իրացնում է հասարակության արժեքների համակարգը՝ պետական շահերի իրավական մետրիկայով (պոզիտիվիզմի կոնֆլիկտաբանական բնույթը):

Պետության և ժողովրդի շահերի միջև անհավասարակշռությունը հնարավոր չէ լուծել առանց լեգիտիմության իրավական մետրիկայի, որը որոշում և ուրվագծում է իրավական թույլատրելիության սահմանները (շահերը որպես այդպիսիք), որն էլ իր հերթին կարող է դուրս մղվել պետության շահերի իրավական բովանդակության և ժողովրդի շահերի իրավական բովանդակության կոնստրուկտիվներից:

Եզրակացություն

Իրավագիտության տրամաբանական հարթակը տեսականորեն թույլատրում է նման հակամարտության առկայությունը որպես «իրերի բնական վիճակ» պետության զարգացման դինամիկայի պայմաններում և, համապատասխանաբար, պետություն-ժողովուրդ հարաբերություններում նոր հանգամանքների ի հայտ գալով: Ավելին, այդ ամենը բնական և օրինաչափ չեն և բացառում են սահմանադրականությունը, որի խնդիրն է սահմանել պետականության բազիսի անփոփոխելիությունը (արժեհամակարգի և կառավարման ձևի սահմանադրական կոնստրուկտիվը, որն ապահովում է այդ արժեքների համակարգի ամբողջականությունն ու անձեռնմխելիությունը) և իրավական համակարգը, որն ապահովում է այդ պետականության իրավական ամրագրումը և իրավաբանական ուղեկցումը արդեն օպերացիոն գործառական մակարդակում:

Այս պարագայում սահմանադրականության էությունը անորոշ է դառնում հասարակության քաղաքացիական իրավասությանը համաչափ՝ երբեմն իջնելով մինչև կենցաղային մտածողության մակարդակ, ձևավորելով անկարողություն՝ հասկանալու սահմանադրական բազիսի փոփոխության իրավա-

կան բովանդակության և կարգավիճակի տարբերությունը և այն հանգամանքները, որոնք փոխգործակցության կոնֆիգուրացիայի փոփոխության ուժով պահանջում են իրավական ամրագրում համալիր հասարակական գործընթացի շրջանակներում, որոնք նոր հանգամանքների (որոնց իրավական բովանդակությունը չպետք է դուրս գա սահմանադրական բազիսի շրջանակներից) բերումով պահանջում են կատարելագործում և լրացուցիչ իրավական ամրագրում: Մա իրավական վերլուծության որակի համարժեքության համար պատասխանատվության առանցքային հիմնահարցն է, որն ի վիճակի է հասկանալու իրավունքի էությունն ընդհանրապես և սահմանադրականության իրավական բովանդակությունը, որպեսզի «ակնածանքով» վերաբերվի իրավունքի գենեզիսի, հասարակության, պետության, պետականության ինստիտուտի ամրագրման իրավագոյացման և պետության իրավասուբյեկտության գործառական նախագծման հիմքերին վերաբերող ցանկացած հարցի: Սահմանադրությունը ընթացիկ իրավիճակի ներքո չի կարող գրվել: Սահմանադրականության՝ որպես պետականության իրավական ամրագրման դիսցիպլինի գաղափարը չի կարող հիմնվել կարճաժամկետ կամ նույնիսկ միջնաժամկետ հանգամանքների իրավաստեղծագործության վրա, սակայն օբյեկտը սահմանադրական օրինաստեղծագործության կարգավիճակ ձեռք է բերում միայն այն դեպքում, եթե ունենում է համակարգաստեղծ ֆունկցիոնալություն, այսինքն՝ բովանդակային և մասնավորապես նրա իրավական բովանդակության կազմվածքի առումով ունենում է ոչ միայն երկարաժամկետ ֆունկցիոնալության բնույթ, այլև, որպես բազային օբյեկտ, անփոփոխելիության ներունակ կարգավիճակ, որից կախված է համակարգային ամբողջականությունը: Մասնավորապես, պետությունը չունի բարձրագույն իշխանության իմանենտ իրավունք, այն պատկանում է բացառապես ժողովրդին-հասարակությանը (հասարակության իրավական բովանդակությունը):

Համակարգային հակամարտությունների գենեզիսի մեթոդաբանական համալիրի առջև ծառայած կենտրոնական առանցքային հարցը իրավունքի էության տեսանկյունից շարունակում է մնալ մարդկության պատմության մեջ հավաքական գոյի ամենասկանդալային ռեցիդիվին առնչվող հարցին պատասխանելու փաստացի ունակությունը. ինչպե՞ս են պետությունն ու ժողովուրդը (հասարակությունը) միմյանց հետ փոխգործակցում, որի արդյունքում չեն արդարացնում մեկը մյուսին՝ միմյանց զգելով խղճուկ և անարժան վիճակի մեջ:

ВАРДАН АЙВАЗЯН – Системный конфликт правового государства и демократии. – В статье рассматриваются концептуальные основы и практические проявления верховенства права и правового закрепления демократии, между которыми возникают многослойные системные конфликты. Отсутствие системы их предотвращения и разрешения обуславливает не только хроническую напряженность, но и высокую вероятность возникновения конфликтов, переводя эти конфликты на более глубокий и, соответственно, критический уровень, что полностью меняет правовую природу и текстуру не только международных отношений, но и внутригосударственной системы.

Эти конфликты представлены с методологией представления проблемы в разных парадигмах. В качестве методологической основы для описания отклонений, проявляющихся в функционировании демократического государства, выбран системный конфликт. С той же логикой в статье представлены и системные конфликты в системе международного права. В статье рассматривается системотехника конституционализма как правовая форма и первооснова преодоления системных конфликтов, которая не только четко определяет стандарты качества государства и правовой системы, но и выявляет отклонения в ее функционировании. При этом в научной статье представлены генезис и иерархия системных конфликтов между верховенством права и демократией, что дает возможность раскрыть их природу на причинном уровне.

Ключевые слова: *система, конфликт, сущность права, демократия, правовое государство, правовая система, системотехника, конституционализм, международное право, государство, человек, общество*

VARDAN AYVAZYAN – *Systemic Conflict of the Rule of Law State and Democracy.* – The article discusses the conceptual basis and practical display of the rule of law state and the legal consolidation of democracy, between which arise multi-layered systemic conflicts. The lack of a framework for their prevention and resolution causes not only chronic tension, but also a high probability of conflicts, moving these conflicts to a deeper and, accordingly, extreme level, which completely changes the legal nature and textures of not only international relations, but also the domestic system.

These conflicts are presented with the methodology of presenting the problem in different paradigms. Systemic conflict is chosen as a methodological basis to describe the deviations that are displayed in the functioning of a democratic state. With the same logic, the article also presents systemic conflicts in the international law system.

The article considers the system engineering of constitutionalism as a legal format and a fundamental principle as a framework for overcoming systemic conflicts, which not only clearly defines the quality standards of the state and the legal system, but also highlights deviations in its functioning. At the same time, the scientific article presents the genealogy and gradation of systemic conflicts between the rule of law and democracy, which provides an opportunity to reveal their nature at the causal level.

Key words: *system, conflict, essence of law, democracy, rule of law, legal system, system engineering, constitutionalism, international law, state, human, society*